

BELLE TEN

Cilt: XXXII

TEMMUZ 1968

Sayı: 127

KORKUTELİ TEFENNİ İSKELETİNE AİT KALINTILARIN TETKİKİ

Ord. Prof. Dr. Ş. AZİZ KANSU

Doç. Dr. REFAKAT ÇİNER

Antalya'da Korkuteli-Tefenni yolu üzerindeki bir köy yakınında, köylüler tarafından yapılan toprak hafriyatı esnasında ele geçen ve Bizans Devrine ait olması kuvvetle muhtemel olan iskelet kalıntıları, tetkik edilmek üzere Enstitümüze gönderilmiştir.

Enstitümüze gönderilen Korkuteli-Tefenni iskelet kalıntıları; bir beyin kutusu (calvaria), bir alt çene yarısı, bir boyun omuru (cervical vertebra), bir bel omuru (lumbar vertebra) ve bir sağ uyluk kemiği (femur) nden ibarettir. Res. I.

YAŞ VE CİNS

Elimizde bulunan alt çenenin sağlam olan sağ yarısında üçüncü büyük azı dişi (molar) nin çıkmamış olmasına rağmen, calvaria'da synochondrosis sphenoccipitalis'in tamamen kapanmış oluşu ve sağ femur'da epiphysis'lerin tamamen kaynaşmış oluşu, bu iskeletin kâhil bir ferde ait olduğunu göstermektedir.

Sutura sagittalis'in pars obelica kısmı calvaria'nın dış yüzünde (ectocranial) ve iç yüzünde (endocranial) tamamen silinmiştir. Sutura sagittalis ve sutura coronalis'in pars bregmatica kısımları calvaria'nın dış yüzünde silinmeye başlamış iseler de iç yüzünde açıktırlar. Sutura coronalis'in sağ ve solda pars stephanica kısımları calvaria'nın dış ve iç yüzünde tamamen silinmiş olmasına karşılık, pars complicata

kısımlarının her iki yüzde de açık oldukları görülmüştür. Keza, sutura lamdoidea, sutura sphenoparietalis, sutura sphenosquamosa, sutura squamosa, sutura parietomastoidea ve sutura occipitomastoidea da beyin kutusunun iç ve dış yüzlerinde açkırlar.

Yukarıda saydığımız suturların durumu, bu iskeletin 25-28 yaşlarında bir ferde ait olduğunu gösterdiği gibi; calvaria, mandibula ve femur'un morfolojik karakterleri ve antropometrik ölçüleri de burada erkek bir ferdin bahis konusu olduğunu göstermektedir.

CALVARIA

Bu ferdin beyin kutusunu (calvaria) meydana getiren kısımlar genellikle iyi muhafaza edilmiş olup, yalnız sağ ve sol şakak kemiklerinin (ossa temporale) processus zygomaticus'ları kopmuş kayıptır.

Garson'un¹ tasnifine göre mesokran kategoriye giren kafa endisi (Tablo I), Quatrefages'in² Hawai erkekleri için verdiği endisin (75.5) hemen aynıdır. Kansu tarafından incelenmiş olan dört adet Bizans Devri kafatasından üçünün (2 ve 4 nolu erkek kafatasları ile 3 nolu kadın kafatası) kafa endisleri de mesokran kategoriye girmektedir³. Porion – bregma yüksekliği – uzunluk endisi, orthokran yani orta guruptadır. Kansu⁴ tarafından tetkik edilmiş olan Bizans Devri 2 ve 4 nolu erkek kafataslarında olduğu gibi, Korkuteli - Tefenni kafatasında da basion – bregma yüksekliği – uzunluk endisi, chamaekran; basion – bregma yüksekliği – genişlik ve porion – bregma yüksekliği – genişlik endisileri, tapeinokran guruba girmektedir.

Korkuteli-Tefenni calvaria'sında minimum alın genişliği ölçüsü, Hauser'in⁵ Yeni-İrlanda erkekleri için verdiği ölçünün (92.00 mm.) ve Poutrin'in⁶ Fan erkekleri için verdiği ölçünün (92.00 mm.) aynıdır. Mustaraz alın endisi, Pittard'ın⁷ Schweizer (Wallis) erkekleri için

¹ Martin-Saller. 1957: Lehrbuch Der Anthropologie. Cilt I, s. 488.

² Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1238.

³ Kansu, Ş. A. 1956: Introduction à l'Anthropologie de la Période Byzantine. Sonderdruck aus dem Bericht über die 5. Tagung der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie in Freiburg i. Br. 5. bis 7. April 1956. s. 64-65.

⁴ Kansu, Ş. A. 1956. Introduction à l'Anthropologie de la Période Byzantine. s. 64-65.

⁵ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1276.

⁶ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1276.

⁷ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1280.

verdiği endise (79. 3) çok yakındır. Minimum alın genişliğini maksimum alın genişliğinin yüzdeki olarak ifade eden mustaraz frontoparietal endis, stenometop'tur yani, alın dardır. Horizontal, kafa çevresi Koganei'nin⁸ Aynu erkekleri için ve Hooton (1925) un⁹ Teneriffa erkekleri için verdikleri ortalamalara (522.00 mm.) eşittir. Bu calvaria'da frontal kavis occipital kavisten; occipital kavis te parietal kavisten büyüktürler. Sol duvar kemiğinin ortalama kalınlığı 5 milimetredir.

Bu ferdin Pearson¹⁰ formülü ile, porion-bregma yüksekliği kullanılarak hesaplanan kafa kapasitesi 1383.08 santimetre küp'tür. Yine Pearson formülü ile bu defa, basion-bregma yüksekliği kullanılarak hesaplanan kafa kapasitesi ise 1388. 10 santimetre küp'tür¹¹. Böylece, bu ferdin her iki yükseklik ölçüsüyle hesaplanarak bulunan kafa kapasiteleri Sarasin'in¹² tasnifine göre, erkekler için kabul edilen euenkephal, yani orta guruba girmektedir.

Korkuteli-Tefenni calvaria'sının norma verticalis'deki biçimi ellipsoid'dir¹³. Bu calvaria'da şakak kısımları dolgun, duvar tümsekleri (tübera parietalia) orta derecededir. Glabella ve kaş kavislerinin (arcus superciliaris) inkişafı ortanın üstündedir. Az yüksek olan alın, hafif meyillidir. Alın tümsekleri (tübera frontalia) zayıftır. Bu calvaria'da sutura metopica tamamen kapanmış olup, os frontale üzerinde pek hafif bir sağıtal yükselme (crête) vardır. Postorbital daralma ortanın üstündedir.

Calvaria'ya norma laterale'den bakılınca, occiput bölgesinin ortanın üstünde bir inhinaya sahip olduğu görülmektedir. Tepe şeklinde olan torus occipitalis kuvvetlidir. Beyin kutusu profilinin en yüksek noktası, sağıtal hat üzerinde bregma'nın bir santimetre gerisindedir. Sağ ve sol tarafta pterion'un şekli H harfini andırmaktadır. Sağ tarafta fossa mandibularis'in derinliği azdır; sol tarafta bu kısım kopmuş olduğundan bilinmemektedir. Dış kulak deliği (meatus acusticus externus) ellipsoide biçim göstermektedir. Pars tympanica'nın kalınlığı ortadır. Supra mastoid crête iyi inkişaf etmiş olup, mememsi çıkıntı (processus mastoideus) büyüktür.

⁸ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1222.

⁹ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1222.

¹⁰ Martin-Saller. 1957, cilt I, s. 473.

¹¹ Olivier, G. 1960. Pratique Anthropologique. s. 122.

¹² Martin-Saller. 1957, cilt, I, s. 470.

¹³ Martin-Saller. 1957, cilt I, s. 508.

Bu calvaria'ya norma occipitale'den bakıldığı zaman tapeinokran, yani alçak ve geniş bir manzara arzettiği müşahede edilmektedir. Sutura lamdoidea'nın 3,5 santimetre yukarısında sutura sagittalis'in sağ ve sol tarafında birer foramen parietale vardır. Sağ taraftaki foramen parietale sol taraftakinden büyüktür. Sutura sagittalis üzerinde foramen parietale'lerin üst tarafında ufak bir düzlük ve alt tarafında da ufak bir tümsek mevcuttur. Torus occipitalis iyi gelişmiş olup, tepesi aşağıya doğru bir pramid şeklini andırmaktadır. Sutura coronalis ve sutura sagittalis üzerinde hiç bir worm kemiği (ossa suturarum) görülmemektedir.

ALT ÇENE

Alt çenenin sağ yarısı iyi muhafaza edilmiş olup, processus muscularis'in yukarı ucundan parçacıklar kopmuştur. Alt çenenin sol yarısında ise, yalnız corpus mandibulae'nin ikinci premolare hizasına kadar olan kısmı muhafaza edilmiştir.

Alt çeneye yandan bakılınca, protuberantia mentalis'in positive bir çıkıntı teşkil ettiği görülmektedir. Foramen mentale, sağ ve solda birer tane olup, her ikisi de birinci ve ikinci premolare arasına tekabül eden alt kısımlarda bulunmaktadır. Sağ foramen mentale, sol foramen mentale'den birazcık büyüktür. sağ ramus-mandibulae üzerindeki tuberositates massetericae zayıftır. Alt çenenin iç yüzünde linea mylohyoidea, sulcus mylohyoideus ve tuberositas pterygoidea iyi gelişmiş olup, spina musculi genioglossi ve fossa musculi biventris orta dercede inkişaf göstermektedir.

Bu alt çenede mandibular açığı (Tablo II), Polinezya (Hawaii) erkek alt çenelerindeki açıdan (III°8) biraz küçüktür¹⁴.

Alt çeneye ait dişlerden yalnız sağ birinci ve ikinci büyük azı dişleri (molars) muhafaza edilmiş olup, diğer dişlerin kazı esnasında düşmüş olabileceği tahmin edilmektedir. Sağ M₁ in metaconide ve entoconide'inde yalnız mine (substantia adamantina) kısımları aşınmış olup, protoconide ve hypoconide'inde dentine adacıkları meydana çıkacak kadar aşınma vardır. Yine bu M₁ de küçücük bir hypoconulide çukurluğu da tespit edilmiştir. Sağ M₂ nin metaconide'indeki mine aşınması, yine aynı dişin entoconide'indekinden fazladır. M₂ nin protoconide ve hypoconide'inde ise dentine adacıkları meydana

¹⁴ Comas, J. 1960: Manual of Physical Anthropology. s. 414.

çıkma üzere. Bu alt çenenin sağ yarısında $M_1 > M_2$ tür. Alt çene diş ölçüleri için bak Tablo III.

CERVICAL VERTEBRA

Elimizde bulunan boyun bölgesine ait beşinci omurun (cervical vertebra), sağ ve sol tuberculum ventrale processus costotransversarii'leri ile sol tuberculum dorsale processus costotransversarii'si kopmuş kayıptır. Bu omur, vertebral endis bakımından (Tablo IV), ventro-sphenocentric guruba girmektedir¹⁵.

LUMBAR VERTEBRA

Bel bölgesine ait üçüncü omurun (lumbar vertebra) corpus kısmı iyi muhafaza edilmiş olup, processus spinale'den, sağ ve sol processus mamillaris, processus costarius ve processus accessorius'lardan parçacıklar kopmuştur. Bu omur, vertebral endis bakımından (Tablo IV), ventro-sphenocentric guruba girmektedir¹⁶.

FEMUR

Bu ferden oldukça iyi muhafaza edilmiş olan sağ femur'unun proximal epiphysis'inde caput femoris, collum femoris ve trochanter major'dan; distal epiphysis'inde de epicondylus tibialis ve epicondylus fibularis'den parçacıklar kopmuştur.

Epiphysis'ler tamamen kaynaşmış olan bu femur'da üçüncü trochanter (trochanter tertius) ve crista hypotrochanter mevcuttur. Femur kurbürü orta derecededir.

Platymer guruba giren bu femur'da platymeri endisi (Tablo V), Bavyalı erkeklerinkinin (83.6) birazcık dunundadır¹⁷. Plaster endisi, Koganei (103 Bello) nin¹⁸ Japonlar için verdiği endise (100.0) eşittir. Linea aspera iyi gelişmiştir. Kuvvet endisi, Paltacalo-İndien erkeklerine ait endis (12.3) ve Fransız kadın + erkek endis ortalamasından (12.3) pek az yüksektir¹⁹. Femur torsion açısı, Warren'in²⁰ Naqada

¹⁵ Comas, J. 1960, s. 380.

¹⁶ Comas, J. 1960, s. 414.

¹⁷ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1085.

¹⁸ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1081.

¹⁹ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1080.

²⁰ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1088.

Mısırlıları için verdiği açıya (21° . 7) yakın olup, collum-diaphysis açısı, Bello'nun²¹ Fransızlar için verdiği açının (125° .8) aynıdır. Bu femur'da boyun-uzunluk endisi de Nehgritolarinkinin (15.4) hemen aynıdır.²²

Boy

Korkuteli-Tefenni iskeletinin sağ femur'undan Pearson²³ formülü ile hesaplanan boy'u 170.23 santimetredir (Tablo VI). Erkekler için kabul edilen uzun boylu'lar kategorisine giren bu ferdin boy'u, Pittard'ın²⁴ Kürt erkekleri için verdiği boy (170.0 cm.) ve Tschepourkowsky'nin²⁵ Küçükkrus erkekleri için verdiği boy'dan (170.1 cm.) birazcık uzun olup, Kajava (1925)'nin²⁶ Fin erkekleri için verdiği boy'un (170.3 cm.) hemen aynıdır.

Netice

Korkuteli-Tefenni iskeleti, morfolojik karakterleri ve antropometrik ölçüleriyle bir yandan Nordik ırka, diğer yandan da Alpin ırka yaklaşmaktadır. Uzun boylu ve uzunca-yuvarlak kafalı olan bu kişinin, az yüksek ve darca olan alını hafif meyillidir. Bu kişinin, Nordik, ve Alpin ırkın karışmasından meydana gelen bir tip'i temsil etmiş olması, 1956 yılında Bizans Devri kafatasları hakkında Kansu²⁷ tarafından varılan neticeyi de teyid etmektedir.

²¹ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1090.

²² Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1096.

²³ Martin-Saller. 1957, cilt I, s. 595.

²⁴ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 785.

²⁵ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 785.

²⁶ Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 785.

²⁷ Kansu, Ş. A. 1956. Introduction à l'Anthropologie de la Période Byzantine. s. 65-66.